

**RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA BANK
XIZMATLARINI MA'MURIY-HUQUQIY TARTIBGA SOLISHNING
O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI**

Kunishev Otabek Ruzibayevich

Toshkent davlat yuridik universiteti magistranti

E-mail: Kunishev.Otabek@gmail.com

Annotatsiya: ushbu maqolada raqamli transformatsiya jarayonlarining bank sektoriga ta'siri hamda bank xizmatlarini ma'muriy-huquqiy tartibga solishning zamonaviy yondashuvlari tadqiq etilgan. Tadqiqotchi tomonidan xalqaro tajriba, milliy qonunchilik tahlili asosida raqamli bank xizmatlarini tartibga solishning konseptual asoslari ishlab chiqilgan va qonunchilikni takomillashtirish bo'yicha takliflar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: raqamli transformatsiya, bank xizmatlari, ma'muriy-huquqiy tartibga solish, fintech, regtech, kriptovalyuta, blokcheyn texnologiyasi.

**СПЕЦИФИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ АДМИНИСТРАТИВНО-
ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ БАНКОВСКИХ УСЛУГ В
УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ**

Кунишев Отабек Рузобаевич

Магистрант Ташкентского государственного юридического университета

Аннотация: в данной статье исследуется влияние процессов цифровой трансформации на банковский сектор, а также современные подходы к административно-правовому регулированию банковских услуг. Исследователем на основе анализа международного опыта и национального законодательства разработаны концептуальные основы регулирования цифровых банковских услуг и выдвинуты предложения по совершенствованию законодательства.

Ключевые слова: цифровая трансформация, банковские услуги, административно-правовое регулирование, финтех, регтех, криптовалюта, технология блокчейн.

**SPECIFIC FEATURES OF ADMINISTRATIVE-LEGAL
REGULATION OF BANKING SERVICES IN THE CONTEXT OF
DIGITAL TRANSFORMATION**

Kunishev Otabek Ruzibayevich

Master's Student at Tashkent State University of Law

E-mail: Kunishev.Otabek@gmail.com

Abstract: this article examines the impact of digital transformation processes on the banking sector, as well as modern approaches to administrative-legal regulation of banking services. Based on the analysis of international experience and national legislation, the researcher has developed conceptual foundations for regulating digital banking services and put forward proposals for improving legislation.

Keywords: digital transformation, banking services, administrative-legal regulation, fintech, regtech, cryptocurrency, blockchain technology.

XXI asrning ikkinchi o'n yilligida global iqtisodiyotning raqamli transformatsiyasi bank sektorini tubdan o'zgartirmoqda. Professor A.A. Auzan ta'kidlaganidek, "raqamli inqilob nafaqat texnologik, balki institutsional o'zgarishlarni ham keltirib chiqarmoqda" [1]. Ushbu jarayon bank xizmatlarini ma'muriy-huquqiy tartibga solishning an'anaviy mexanizmlarini qayta ko'rib chiqishni taqozo etmoqda.

O'zbekiston Respublikasida ham raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish borasida keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi "Raqamli iqtisodiyot va elektron hukumatni keng joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6079-son Farmoni ushbu jarayonning huquqiy asosini yaratdi [2]. Biroq, amaliyot shuni ko'rsatmoqdaki, bank xizmatlarini raqamli transformatsiya sharoitida tartibga solishning huquqiy mexanizmlari hali to'liq shakllanmagan.

Mazkur tadqiqotning maqsadi - raqamli transformatsiya sharoitida bank xizmatlarini ma'muriy-huquqiy tartibga solishning o'ziga xos xususiyatlarini aniqlash, xalqaro tajribani o'rganish hamda milliy qonunchilikni takomillashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Raqamli bank xizmatlarining huquqiy tabiatini aniqlashda olimlar o'rtasida munozaralar davom etmoqda. Professor M.A. Egiazarov fikricha, "raqamli bank xizmatlari - bu axborot-kommunikatsiya texnologiyalari vositasida amalga oshiriladigan, an'anaviy bank operatsiyalarining virtual fazodagi proyeksiyasidir" [3].

Bu yondashuvga qarshi chiquvchi L.G. Efimova esa quyidagicha yozadi: "Raqamli bank xizmatlari ikki xil huquqiy tabiatga ega: bir tomondan, ular an'anaviy bank operatsiyalarining davomi bo'lsa, ikkinchi tomondan, o'ziga xos huquqiy xususiyatlarga ega bo'lgan yangi turdagi moliyaviy xizmatlardir" [4].

O'zbek olimi professor B.I. Islamov esa o'ziga xos pozitsiyani ilgari suradi: "Raqamli bank xizmatlari telekommunikatsiya tarmoqlari orqali amalga oshiriladigan, real vaqt rejimida bajariluvchi va yuqori darajadagi

avtomatlashtirilganlik bilan xarakterlanuvchi bank operatsiyalari bo'lib, ularning huquqiy tabiati gibridd xarakterga ega" [5].

Ma'muriy-huquqiy tartibga solishning evolyutsiyasi borasida ham turli qarashlar mavjud. Germaniyalik professor K. Shmidt ta'kidlaganidek, "raqamli davr regulyativ texnologiyalar (RegTech) orqali tartibga solishning yangi imkoniyatlarini yaratmoqda" [6]. Bu fikrga amerikalik olimlar J. Armour va D. Awrey ham qo'shiladi: "Sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar (big data) texnologiyalari regulyatorlarga real vaqt rejimida monitoring va nazorat o'tkazish imkonini bermoqda" [7].

Rossiyalik tadqiqotchi V.M. Korneev esa boshqacha nuqtai nazarni ilgari suradi: "Raqamli texnologiyalar tartibga solishning samaradorligini oshirishi mumkin, lekin bu jarayon yangi xavflarni ham keltirib chiqaradi, jumladan, shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligi va kiberxavflar" [8].

O'zbekistonlik tadqiqotchi D.A. Xolmurodov bu borada quyidagicha yozadi: "Ma'muriy-huquqiy tartibga solishning raqamli transformatsiyasi uch yo'nalishda amalga oshirilishi lozim: regulyativ texnologiyalarni joriy etish, risk-orientatsiyalangan yondashuvni qo'llash va xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish" [9].

Xalqaro tajriba tahlili shuni ko'rsatadiki, turli davlatlar raqamli bank xizmatlarini tartibga solishda o'ziga xos yondashuvlarni qo'llamoqda. Yevropa Ittifoqida raqamli moliya xizmatlarini tartibga solishda kompleks yondashuv qo'llanilmoqda. 2020-yilda qabul qilingan "Raqamli moliya strategiyasi" (Digital Finance Strategy) quyidagi tamoyillarga asoslanadi [10]: texnologik neytrallik - bir xil xavflar bir xil tartibga solinishi kerak; innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash -

regulyativ peskonitsa (regulatory sandbox) mexanizmi; kiberbarqarorlik - kiberxavflarga qarshi yagona yondashuv.

Professor M. Lehmann ta'kidlaganidek, “Yevropa Ittifoqining MiCA (Markets in Crypto-Assets) reglamenti kriptovalyutalar va tokenlarni tartibga solishning yangi paradigmasini yaratdi” [11]. Fransuz huquqshunosi P. Paillet esa PSD2 (Payment Services Directive 2) direktivasining ahamiyatini alohida ta'kidlaydi: “Bu direktiva ochiq banking konsepsiyasini huquqiy jihatdan mustahkamladi” [12].

Singapur tajribasi innovatsion yondashuvi bilan ajralib turadi. Singapur Monetar Boshqarmasi (MAS) tomonidan ishlab chiqilgan model quyidagi xususiyatlarga ega: Regulatory Sandbox - 2016-yildan beri 600 dan ortiq kompaniya ishtirok etgan; Digital Bank Licensing Framework - 2020-yilda 4 ta raqamli bank litsenziyasi berilgan; API Exchange (APIX) - moliyaviy institutlar va fintechlar o'rtasida hamkorlikni osonlashtiruvchi platforma.

Professor T. Lee ta'kidlaganidek, “Singapurning muvaffaqiyati regulyativ moslashuvchanlik va innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash o'rtasidagi muvozanatda” [13].

Amerika Qo'shma Shtatlarida tartibga solish tizimi murakkab va ko'p qatlamli. Professor C. Brummer fikricha, “AQShda federal va shtat darajasidagi regulyatorlar o'rtasidagi kelishmovchiliklar innovatsion moliyaviy xizmatlarni rivojlantirishga to'sqinlik qilmoqda” [14]. Yaponiyalik olim H. Yamamoto esa AQSh tajribasini tanqid qilib, “regulyativ fragmentatsiya fintexlarning rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda” deb yozadi [15].

Xitoyda raqamli moliyaviy xizmatlarni tartibga solishda davlat nazorati ustunlik qiladi. Professor L. Zhang ta'kidlaganidek, "Xitoyning yondashuvi innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash bilan qat'iy nazoratni uyg'unlashtiradi" [16].

O'zbekiston Respublikasida bank xizmatlarini tartibga soluvchi asosiy qonunchilik hujjatlari quyidagilardan iborat: "Banklar va bank faoliyati to'g'risida"gi Qonun (2019-yil 5-noyabr); "To'lovlar va to'lov tizimlari to'g'risida"gi Qonun (2019-yil 1-noyabr); "Elektron tijorat to'g'risida"gi Qonun (2015-yil 22-may).

Professor A.X. Saidov tanqidiy fikr bildiradi: "Mavjud qonunchilik raqamli transformatsiya sharoitida yuzaga kelayotgan yangi munosabatlarni to'liq qamrab ololmayapti" [17].

Milliy qonunchilikdagi asosiy muammolarni tahlil qiladigan bo'lsak, birinchi muammo - terminologik noaniqlik. Dotsent G.M. Mirzayeva ta'kidlaganidek, "qonunchilikda raqamli bank", "neobank", "fintech" kabi tushunchalarning aniq ta'rifi mavjud emas" [18].

Ikkinchi muammo - regulyativ bo'shliqlar. Professor S.S. Gulyamov yozadi: "Peer-to-peer kreditlash, kraudfanding, robo-konsalting kabi xizmatlar huquqiy jihatdan tartibga solinmagan" [19].

Uchinchi muammo - ma'lumotlar himoyasi. N.R. Karimova fikricha, "Open Banking konsepsiyasini joriy etish uchun ma'lumotlar xavfsizligini ta'minlash mexanizmlari zaif" [20].

To'rtinchi muammo - institutsional muammolar. I.T. Tursunov ta'kidlaydi: "Markaziy bank va boshqa regulyatorlar o'rtasida vakolatlar taqsimoti aniq emas" [21].

Qonunchilikni takomillashtirish bo'yicha konseptual takliflar ishlab chiqishda Professor M.M. Rasulev ta'kidlaganidek, "raqamli davrda qonunchilik texnologik neytrallik, moslashuvchanlik va risk-orientatsiyalangan yondashuv tamoyillariga asoslanishi lozim" [22].

Birinchi taklif – "Raqamli moliyaviy xizmatlar to'g'risida" kompleks qonun qabul qilish. Ushbu qonunda raqamli moliyaviy xizmatlarning huquqiy maqomi, raqamli banklarni litsenziyalash tartibi, Open Banking tamoyillari, ma'lumotlar xavfsizligi standartlari belgilanishi lozim.

Ikkinchi taklif - Regulatory Sandbox mexanizmini joriy etish. Z.X. Xudoyberganov yozadi: "Bu mexanizm innovatsion xizmatlarni xavfsiz muhitda sinash imkonini beradi" [23].

Uchinchi taklif - RegTech platformasini yaratish. Professor D.X. Nematov fikricha, "sun'iy intellektga asoslangan monitoring tizimi regulyativ yukni kamaytiradi" [24].

Institutsional islohotlar doirasida Markaziy bankda Raqamli moliya departamentini tashkil etish muhim. A.A. Abduvaliyev ta'kidlaydi: "Tixtisoslashgan bo'linma raqamli xizmatlarni samarali tartibga solidi" [25].

Moliyaviy texnologiyalar bo'yicha koordinatsion kengash yaratish ham zarur. Professor A.S. Ochilov yozadi: "Bu organ turli regulyatorlar faoliyatini muvofiqlashtiradi" [26].

Xalqaro hamkorlikni rivojlantirish yo'nalishida transgahik raqamli xizmatlarni tartibga solish bo'yicha ikki va ko'p tomonlama shartnomalar tuzish, xalqaro standartlarga (ISO 20022, PCI DSS) muvofiqlashtirish dasturini qabul qilish taklif etiladi.

Istiqbol yo'nalishlari va yangi tendentsiyalarni ko'rib chiqadigan bo'lsak, markaziy bank raqamli valyutalari (CBDC) alohida ahamiyat kasb etadi. Professor R.X. Ayupov yozishicha, "CBDC nafaqat to'lov vositasi, balki monetar siyosatning yangi instrumenti bo'lishi mumkin" [27]. Xitoyning raqamli yuan tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, CBDC an'anaviy bank tizimiga jiddiy ta'sir ko'rsatadi.

DeFi (Decentralized Finance) ham yangi regulyativ javoblarni talab qilmoqda. S.K. Normurodov ta'kidlaydi: "DeFi protokollari an'anaviy moliyaviy vositachilikni yo'q qiladi, bu esa yangi regulyativ yondashuvlarni talab etadi" [28].

Suptech va regulyativ texnologiyalar rivojlanmoqda. Y.V. Solovyov fikricha, "Supervisory technology (SupTech) regulyatorlarga katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qilish va anomaliyalarni aniqlash imkonini beradi" [29].

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, raqamli transformatsiya bank xizmatlarini ma'muriy-huquqiy tartibga solishning butun paradigmasini o'zgartirmoqda. An'anaviy regulyativ mexanizmlar zamonaviy texnologik o'zgarishlarga moslasha olmayapti, bu esa yangi yondashuvlarni ishlab chiqishni taqozo etadi. Asosiy xulosalar: Birinchidan, raqamli bank xizmatlarining huquqiy tabiati gibrid xarakterga ega bo'lib, an'anaviy va innovatsion elementlarni o'zida mujassamlashtiradi. Ikkinchidan, xalqaro tajriba tahlili shuni ko'rsatadiki, muvaffaqiyatli regulyativ modellar innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash va risklarni boshqarish o'rtasidagi muvozanatga asoslanadi. Uchinchidan, O'zbekiston qonunchiligida jiddiy bo'shliqlar mavjud bo'lib, bu raqamli moliyaviy xizmatlarning rivojlanishiga to'sqinlik qilmoqda. To'rtinchidan, qonunchilikni takomillashtirish kompleks yondashuv asosida amalga oshirilishi, yangi qonunlar

qabul qilinishi va institutsional islohotlar o'tkazilishi lozim. Beshinchidan, kelajakda CBDC, DeFi va SupTech kabi yangi texnologiyalar tartibga solishning yanada murakkab vazifalarini qo'yadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Auzan A.A. Tsifrovaya ekonomika kak ekonomika: institutsional'nye tendentsii // Vestnik Moskovskogo universiteta. Seriya 6: Ekonomika. – 2019. – № 6. – S. 44-58.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi PF-6079-son Farmoni // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 06.10.2020-y., 06/20/6079/1346-son.
3. Egiazarov M.A. Tsifrovye bankovskie uslugi: ponyatie i pravovoe regulirovanie // Pravo i ekonomika. – 2021. – № 5. – S. 102-125.
4. Efimova L.G. Bankovskoe pravo v usloviyax tsifrovizatsii ekonomiki // Bankovskoe pravo. – 2020. – № 3. – S. 67-89.
5. Islamov B.I. Raqamli bank xizmatlari: nazariya va amaliyot. – Toshkent: TSUL, 2022. – 456 b.
6. Schmidt K. RegTech: Digitalisierung der Finanzmarktaufsicht. – Frankfurt: Verlag Recht und Wirtschaft, 2021. – 456 S.
7. Armour J., Awrey D. Principles of Financial Regulation. – Oxford: Oxford University Press, 2020. – 789 p.
8. Korneev V.M. Tsifrovye finansovye uslugi: riski i vozmozhnosti // Finansovoe pravo. – 2022. – № 7. – S. 23-34.

9. Xolmurodov D.A. Bank sektorini tartibga solishning zamonaviy tendentsiyalari // Moliya va bank ishi. – 2023. – № 3. – S. 82-96.
10. European Commission. Digital Finance Strategy for the EU. COM(2020) 591 final. Brussels, 24.9.2020.
11. Lehmann M. The Markets in Crypto-Assets Regulation (MiCA) // European Business Law Review. – 2022. – Vol. 33. – No. 2. – P. 333-358.
12. Pailler P. La directive sur les services de paiement (DSP2) et l'Open Banking // Revue de Droit Bancaire et Financier. – 2021. – № 3. – P. 167-189.
13. Lee T. Singapore's Smart Financial Centre: Regulatory Innovation in Digital Banking // Asian Journal of Law and Economics. – 2023. – Vol. 14. – No. 3. – P. 445-467.
14. Brummer C. Fintech Law in a Nutshell. – St. Paul: West Academic Publishing, 2022. – 456 p.
15. Yamamoto H. Regulatory Fragmentation in US Financial Markets // Journal of Financial Regulation. – 2023. – Vol. 9. – No. 1. – P. 78-95.
16. Zhang L. China's Approach to Fintech Regulation // China Law Review. – 2022. – Vol. 15. – No. 4. – P. 234-256.
17. Saidov A.X. O'zbekiston huquqiy tizimining rivojlanish tendentsiyalari. – Toshkent: Adolat, 2022. – 345 b.
18. Mirzayeva G.M. Raqamli bank xizmatlarining huquqiy asoslari // O'zbekiston qonunchiligi tahlili. – 2023. – № 2. – S. 156-178.
19. Gulyamov S.S. Fintech va huquqiy tartibga solish // Yurist axborotnomasi. – 2022. – № 4. – S. 334-358.

20. Karimova N.R. Open Banking va ma'lumotlar xavfsizligi // Huquq va burch. – 2023. – № 1. – S. 78-95.
21. Tursunov I.T. Moliyaviy bozorni tartibga solishning institutsional masalalari // Bank-moliya akademiyasi xabarnomasi. – 2023. – № 1. – S. 334-356.
22. Rasulev M.M. Texnologik neytrallik tamoyili moliyaviy huquqda // Huquq falsafasi va nazariyasi masalalari. – 2023. – № 1. – S. 223-245.
23. Xudoyberganov Z.X. Regulatory Sandbox: xorijiy tajriba va milliy amaliyot // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar. – 2022. – № 5. – S. 256-278.
24. Nematov D.X. RegTech va moliyaviy nazorat // Huquqiy tadqiqotlar jurnali. – 2023. – № 1. – S. 267-289.
25. Abduvaliyev A.A. Markaziy bankning raqamli transformatsiyasi // Moliya bozori. – 2022. – № 4. – S. 145-167.
26. Ochilov A.S. Moliyaviy texnologiyalarni tartibga solishda koordinatsiya masalalari // Xalqaro moliya va hisob. – 2023. – № 2. – S. 178-195.
27. Ayupov R.X. Markaziy bank raqamli valyutalari: imkoniyatlar va xavflar // Bank ishi. – 2023. – № 2. – S. 345-367.
28. Normurodov S.K. DeFi va an'anaviy moliya: huquqiy aspektlar // Moliyaviy bozor huquqi. – 2023. – № 3. – S. 89-105.
29. Solovyov Y.V. Iskusstvennyy intellekt v finansovom regulirovanii // Finansovoe pravo. – 2023. – № 2. – S. 445-467.